

EHL-i BAĞY

(bk. BAĞY; DÂRÜLBAĞY).

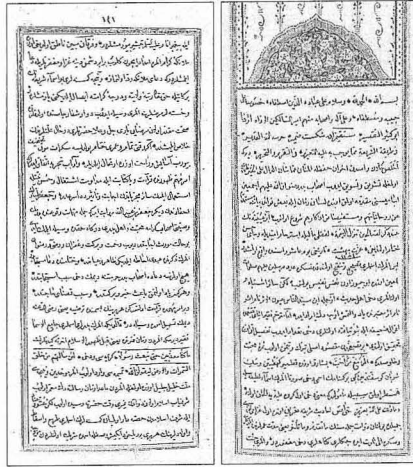
EHL-i BEDİR

(أهل بدر)

**Bedir Gazvesi'ne katılan
sahâbileri ifade eden bir tabir.**

Hicretin 2. yılında müslümanlarla Mekke'li müşrikler arasında Bedir mevkiinde meydana gelen Bedir Gazvesi'ne katılan ashap Ehl-i Bedir veya Bedrî adıyla anılır. Sayıları 313 kadar olan Ehl-i Bedir'den Kur'an-ı Kerim'de (Âl-i İmrân 3/123) ve Hz. Peygamber'in hadislerinde övgü ile söz edilmiş, hepsinin cennetlik olduğuna dair kudsî ve merfû hadisler muteber hadis kitaplarında yer almıştır (meselâ bk. Buhârî, "Meğâzî", 9; *Müsned*, I, 105). *Şahîh-i Buḥârî*'de kırk dördünün adı verilen Ehl-i Bedir'in müslümanların en faziletliileri olduğu da hadislerde zikredilmiştir. Nitekim Hz. Ömer divan teşkilâtını kurunca divan defterine ilk önce Ehl-i Bedir'in yazılmasını emretmiştir. Bu anlayış İbn Sa'd'ın sahâbe tasnifinde de görülmekte olup ona göre fazilet bakımından beş gruba ayrılan sahâbilerin ilk tabakasını Ehl-i Bedir oluşturur. Hâkim en-Nisâbü'nin yaptığı tasnife göre Ehl-i Bedir yedinci, Abdülkâhir el-Bağdâdî'nin tasnifine göre ise sekizinci tabakada yer almaktadır. Ehl-i Bedir'den bazıları çeşitli vesilelerle Medine dışına çıkıp muhtelif memleketlere göç etmiş olup bunlardan yirmi dört veya yetmişinin Küfe'ye yerleştiği nakledilir. En son vefat eden Bedrî olarak ensardan Ebû Üseyd Mâlik b. Rebâa es-Sâidî (ö. 60/680) veya Ebû'l-Yezer Kâ'b b. Amr'ın (ö. 55/675), muhacirlerden ise Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın (ö. 56/676) isimleri zikredilir. Sonradan çeşitli sebeplerle "Bedrî" nisbesini alan kişilerin Ehl-i Bedir'le bir ilgisi yoktur.

Ehl-i Bedir hakkında müstakil kitaplar yazılmıştır. Zehebî'nin (ö. 748/1348) *Hâletü'l-bedr fî 'adedi ehli Bedr*, Abdülkâdir b. Şeyh el-Ayderûs'un *el-Enmü-zecü'l-laḥîf fî ehli Bedri's-şerîf*, Şehâbeddin Ahmed b. Âmir es-Sa'dî el-Hadramî'nin *Şerḥu's-şadr fî esmâ'i ehli Bedr*, Abdüsselâm b. Tayyib el-Kâdirî'nin *Recâ'ül-icâbe bi'l-Bedriyyîn mine's-şahâbe*, Şehâbeddin Ahmed el-Menî'nin *Şerḥu's-şadr bi-şerḥi urcûzeti istinzâli'n-naşr bi't-tevessül li-ehli Bedr*, Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi'nin (ö. 1202/1787) *Ricâlü'l-Bedr*, Mur-

Müstakimzâde'nin *Ricâlü'l-Bedr* adlı risâlesinin ilk iki sayfası (*Resâli'l-Müstakimzâde* içinde, TSMK, Yeniler, nr. 4404/17, vr. 136^a-137^a)

tazâ ez-Zebîdî'nin (ö. 1205/1790) *Şerḥu's-şadr fî şerḥi esmâ'i ehli Bedr* adlı eserleri bunlar arasında sayılabilir (bu konudaki eserler hakkında daha fazla bilgi için bk. Okîç, s. 43-44; Bikâî, *Ehlü Bedr* [nşr. A. Fâhûrî], nâşirin girişi, s. 20-21).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 105; III, 396; Buhârî, "Meğâzî", 9, 11, 13; İbn Mâce, "Muḥaddime", 11; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 9; Bağdâdî, *Uşlû'ü'd-dîn*, Beyrut 1401/1981, s. 302; Hâkim, *Ma'rifetü 'ulûmî'l-ḥadîs*, s. 23; İbn Hacer, *Fethu'l-bâr* (Sa'd), XV, 198-200; Sehâvî, *Fethu'l-muḡîs*, III, 113, 115, 121, 138, 270; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, s. 408-409; Şevkânî, *Derrü's-seḥâbe*, s. 123-126; Abdülârif b. Ahmed el-Bikâî, *Ehlü Bedr* (nşr. Abdülârif Fâhûrî), Beyrut 1409/1989; *İzâhu'l-meknân*, II, 44-45; Brockelmann, *GAL*, II, 531; *Suppl.*, II, 391-392, 553; M. Tayyib Okîç, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, İstanbul 1959, s. 43-45; İyâde Eyyüb el-Kübeysî, *Şahâbetü Resûlillâh fi'l-Kitâb ve's-Sünne*, Dimaşk 1407/1987, s. 104-116.

ABDULLAH AYDINLI

EHL-i BEYT

(أهل البيت)

**Hız. Peygamber'in aile fertleri için
kullanılan bir tabir.**

"Ev halkı" anlamına gelen Ehl-i beyt (ehlü'l-beyt) terkihi ev sahibiyile onun eşi-ni, çocuklarını, torunları ve yakın akrabalarını kapsama alır. Câhiliye devri Arap toplumunda kabilenin hâkim ailesini ifade eden Ehl-i beyt tabiri, İslâmî dönemden itibaren günümüze kadar sadece Hz. Peygamber'in ailesi ve soyu mânasına gelen bir terim olmuştur. Daha

çok Şîî kaynaklarında bunun yerine itre (العتره) kelimesi de kullanılır.

Kur'an-ı Kerim'de ehl ve beyt kelimeleri birçok ayette geçer. Bu ayetlerden anlaşıldığına göre ehl "sahip, taraftar" gibi sözlük anlamlarından başka "aynı mekânı paylaşanlar; bir dine yahut peygambere inananlar; zevce"; beyt de "ev, Allah evi (cami)" ve "aile" mânalarında kullanılmıştır (M. F. Abdülbâkî, "ehl", "beyt" md.leri). "Ehlü'l-beyt" terkihi ise üç ayette geçmektedir. Bunların birinde Hz. İbrâhim'in (Hüd 11/73), birinde Hz. Mûsâ'nın (el-Kasas 28/12), birinde Hz. Peygamber'in (el-Ahzâb 33/33) Ehl-i beyt'i zikredilerek Hz. Mûsâ'nın ev halkı, diğerlerinin de hanımları kastedilmiştir. Hz. Peygamber'in hanımlarına hitap eden ayette Allah'ın onları buyruklarına itaat etmeye çağırıldığı ve böylece kendilerini günahlardan temizlemeyi dilediği anlatılmıştır.

Hadis olarak nakledilen çeşitli rivayetlerde de Ehl-i beyt tabiri yer almaktadır. Bunların bazısında ashâbın (Buhârî, "Şavm", 30), birçoğunda ise Hz. Peygamber'in ev halkından bahsedilmiştir. Resûl-i Ekrem'in ev halkından söz eden rivayetlerin bir kısmında belirtildiğine göre Resûlullah ashâba, Kur'an ile Ehl-i beyt'inden ibaret olan iki değerli kaynak bıraktığını söylemiş ("sekaley'n" hadisi) ve onlar hakkında dikkatli olmalarını istemiştir (*Müsned*, V, 181; Müslim, "Fezâ'ül-ş-şahâbe", 36). Ancak daha yaygın olan rivayetlerin bir kısmında -meselâ Vedâ hutbesinde- sadece Kur'an zikredilmekte, bazılarında ise onunla birlikte sünnete sarılma hususuna önem verilmiştir (meselâ bk. Ebû Dâvûd, "Menâsik", 56; İbn Mâce, "Menâsik", 84; *el-Muvaḥḫatâ*, "Kâder", 3).

Hız. Peygamber'in Ehl-i beyt'ine kimlerin dahil olduğu meselesinde farklı görüşler mevcuttur. Bazı rivayetlere göre Resûl-i Ekrem, Zeyneb ile evlendiği gün başta Âişe olmak üzere bütün hanımlarının odalarını dolaşmış, her birine, "Allah'ın selâmı üzerine olsun ey Ehl-i beyt!" diye hitap etmiş ve onların Ehl-i beyt'in asıl mensupları olduğunu vurgulamıştır (Buhârî, "Tefsîr", 33/8). Diğer bazı rivayetlere göre ise Ehl-i beyt'e ilişkin âyet (el-Ahzâb 33/33), Hz. Peygamber hanımlarından Ümmü Seleme'nin odasında iken nâzil olmuş, Resûlullah da orada bulunan veya sonradan gelen Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'i abâsının altına alarak, "Allahım, bunlar benim Ehl-i beytimdir, onları günahlarından te-

mizle!" diye dua etmiş, bunun üzerine Ümmü Seleme kendisinin Ehl-i beyt'ten olup olmadığını sormuş, Peygamber ona, "Sen zaten kendi yerindedin, sen hayır üzeresin" şeklinde cevap vermiştir (Tirmizî, "Menâkıb", 31). Diğer bir telakkiye göre sadaka almaları haram kılınan Ebû Tâlib, Akîl, Ca'fer ve Abbas'ın ailesine mensup olanlar yanında Abdullah b. Mes'ûd ile Selmân-ı Fârisî gibi sâhabîler de Ehl-i beyt'e dahildir (Buhârî, "Fezâ'ilü'l-aşhâb", 27; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 37; Tirmizî, "Zekât", 25; İbn Hişâm, III, 224; ayrıca bk. ÂL-i ABÂ).

İslâm âlimleri, Hz. Peygamber'in hanımlarına ilişkin ilâhî emirlerin açıklandığı âyette geçen ehl-i beyt tabirinin yorumu konusunda farklı görüşler benimsemişlerdir. Özellikle Ehl-i beyt'in kapsamına kimlerin girdiği ve bunların hangi niteliklere sahip olduğu hususunda Şîa ile Ehl-i sünnet âlimleri arasında erken devirlerden itibaren günümüze kadar süren ihtilâflar meydana gelmiştir.

Şîi ve bilhassa İsnâaşerî âlimlerine göre Ehl-i beyt kapsamına ilk olarak Hz. Peygamber, Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin girer; ayrıca imam kabul edilen diğer dokuz kişi de Ehl-i beyt'e dahildir. Resûl-i Ekrem'in hanımlarıyla Fâtıma dışındaki çocukları, Hasan ve Hüseyin dışında kalan torunları ise Ehl-i beyt'e dahil değildir. "Ehl-i kisâ, pençe-i âl-i abâ" veya "hamse-i âl-i abâ" diye de anılan ilk beş kişinin Ehl-i beyt'ten oldukları tevâtür derecesine ulaşan hadislerle sabittir. Her ne kadar ilgili âyetin öncesinde ve sonrasında Peygamber hanımlarına hitap edilmesinden -umumî ve zâhîrî mânada- onların da Ehl-i beyt'e dahil oldukları anlaşılabilirse de Ehl-i beyt'in geçtiği âyetin Hz. Peygamber'in hanımları hakkında değil Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin hakkında nâzil olduğu çeşitli hadislerde belirtilmiştir. Bu hadisler, Ehl-i beyt âyetinin öncesi ve sonrasıyla irtibatlı olmadığını gösterdiği gibi Ehl-i beyt'in söz konusu beş kişiye tahsis edildiğini de ispat etmekte ve umumi mânasını hususi hale getirmektedir. Ayrıca söz konusu âyette müzekker çoğul zamirinin kullanılması da bu görüşü desteklemektedir. Hz. Peygamber'in Necranlı hristiyanları mübâhele²ye davet etmesi sırasında yanına sadece Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'i alması, yine ona, nübüvvet görevine karşılık yakınlarının sevilmesi (akrabalık sevgisi: el-mevedde fi'l-kurbâ) dışında bir ücret istemediğini ifade etmesinin emredilmesi (eş-Şürâ 42/23), hadislerde de burada sö-

zû edilen yakınlarının Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin olarak gösterilmesi, Ehl-i beyt'in yalnız bunlardan ibaret olduğu görüşünü teyit etmektedir (Taberî, VII, 560; IX, 43-44; Mustafavî, *el-Hakâ'ik*, s. 27-28; Tabâtabâî, XVI, 311-312; XVIII, 46-47). Dokuz imamın Ehl-i beyt'e dahil olmasına gelince, on ikinci imam olan ve zuhuru beklenen Mehdî'nin Ehl-i beyt'ten olduğu hadislerle sabittir. Onunla Hz. Hüseyin arasında yer alan sekiz imamın Ehl-i beyt kapsamına girdiği hususuna "sekaleyn" hadisiyle birlikte başka rivayetler işaret etmektedir. Hüseyin'den sonra gelen imamların bizzat yaptıkları açıklamalar da birer delil oluşturur (Azîzullah Utâridî, I, 3-5; Mustafavî, *el-Hakâ'ik*, s. 33, 457, 478; Muhammedî er-Rîşehrî, I, 279).

Ehl-i sünnet âlimlerinin Ehl-i beyt kapsamına dahil olanlara ilişkin görüşlerini iki noktada toplamak mümkündür. 1. Ehl-i beyt kapsamına sadece Hz. Peygamber'in hanımları dahildir. Zira İbn Abbas'tan nakledildiğine göre Ehl-i beyt âyeti onlar hakkında nâzil olmuştur. Nitekim âyetin öncesinde sonrasında Peygamber hanımlarına hitap edilmekte ve sadece onlarla ilgili bazı ilâhî emirlerden bahsedilmektedir. Âyette müzekker çoğul zamirinin kullanılması Ali, Hasan ve Hüseyin'le ilgili değil ev reisi olarak Hz. Peygamber'in Ehl-i beyt'in başında yer almasından dolayıdır. Hz. İbrâhim'in hanımına yapılan bir hitapta da müzekker çoğul zamiri kullanılmıştır (Hüd 11/73). Ayrıca zamirin mercii "ehl" kelimesi olduğundan buna gidecek zamirin müzekker olması gerekir. İkrime el-Berberî, Atâ, Kelbî, Mukâtil b. Süleyman, Buhârî, İbn Ebû Hâtim, İbn Asâkir gibi âlimler bu görüşü benimsemişlerdir (İbnü'l-Cevzî, VI, 381; Şevkânî, IV, 278-279; DMT, II, 605-610). Hz. Peygamber'in nübüvvet görevi karşılığında mukâfat olarak sadece "yakınlık içinde sevgi"yi talep etmesini emreden âyetteki "kurbâ" kelimesi zannedildiği gibi Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'i içine alan bir nesep yakınlığı mânasında değil, "güzel amellerle Allah'a yakın olma" anlamındadır. Buna göre âyete, "Görevime karşılık sizden, kulluk yaparak Allah'a yakınlıkta dost olmaktan başka bir şey istemiyorum" anlamının verilmesi gerekir. Âyetin devamında güzel amellerle iyilik sahibi olanların iyiliğinin arttırılacağını belirten vadin yer alması da bunu göstermektedir (Elmalılı, VI, 4241). Uzak bir ihtimal olmakla birlikte "kurbâ" kelimesi nesep yakınlığı anlamına gelse bile bu-

nunla kastedilen bütün Kureyş halkıdır. Buna göre Hz. Peygamber, Kureyş'ten olduğunu kavmine yani Kureyş mensuplarına hatırlatarak kendisine eziyet etmemelerini ve akrabalık hukukunu gözetmelerini istemiş olmaktadır. Nitekim âyete bu mânayı veren müfessirler vardır (Taberî, XIII, 23, 26; İbnü'l-Cevzî, VII, 384-385). 2. Söz konusu âyet Hz. Peygamber'in hanımlarına hitap ettiğine göre Ehl-i beyt'ten öncelikle onlar anlaşılmalıdır. Birlikte, müzekker zamiri kullanılmak suretiyle Ehl-i beyt'in Hz. Peygamber'in bütün çocuklarını, kadın erkek bütün torunlarını, amcalarını ve onların çocuklarıyla torunlarını, hatta bütün akrabalarını yani Benî Hâşim'i kapsamına alacak şekilde geniş bir muhtevaya sahip bulunduğu ileri sürülmüştür. Ehl-i beyt'in bu derece geniş kapsamlı olduğunu bildiren rivayetlerin varlığı da bunu ispat etmekte, örfen de Ehl-i beyt bu mânada anlaşılmaktadır. Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğunluğu bu görüştedir (Matürîdî, II, vr. 584^a; Fahreddin er-Râzî, XXV, 209; İlahî Zahîr, s. 19).

Ehl-i beyt'e mensup olanların vasıfları konusu da ihtilâflıdır. Şîi âlimleri bu hususta oldukça aşırı sayılacak bir tutum takip etmişlerdir. Onlara göre söz konusu âyette geçen "tathîr" kelimesi, Ehl-i beyt mensuplarının günah işlemekten korunmuş (mâsum) olduklarını gösterir. Zira âyetteki "innemâ" edatı tahsis ifade eder. Bu da diğer müminlerden farklı olarak Ehl-i beyt'ten her türlü kötülüğü ve günahı gidermek suretiyle Allah'ın kendilerini sürekli temiz kılması, inanca ve amel konusunda her türlü hatayı onlardan giderip yerine doğruyu ve hakikati ikame etmesi demektir (Taberî, VII, 560; Tabâtabâî, XVI, 312-313; Mustafavî, *el-Hakâ'ik*, s. 37). Ehl-i beyt mensuplarının diğer müminlerde bulunmayan başka vasıfları da vardır. Hz. Ali ve onun soyundan gelen on bir imam Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlere verilen ilme sahiptirler; onlar insanların öğrendiği bütün gerçek bilgilerin kaynağıdır. Onlara itaat eden Hz. Peygamber'e itaat etmiş olur, onları seven Allah'a ibadet etmiş sayılır. Zira dünya ve âhiret onlar için yaratılmıştır (Meclîsî, XXIII, 104-253; Mustafavî, *el-Hakâ'ik*, s. 123, 127; Rîşehrî, I, 194, 217; VI, 534).

Sünnî âlimlerine göre ise Ehl-i beyt mensupları Hz. Peygamber'in neslinden gelme şerefini taşımakla birlikte hiçbir zaman hata ve günah işlemekten korunmuş değildirlere. Zira ismet³ sıfatı sadece peygamberlere mahsustur. Ehl-i beyt'in

tathîrinden bahseden âyet onların mâsum olduklarını değil ilâhî emirlere uydıkları takdirde günahlardan temizleneceklerini belirtmektedir. Nitekim tathîr Kur'ân-ı Kerim'de diğer müminler hakkında da kullanılmaktadır (el-Mâide 5/6, 41; et-Tevbe 9/103). Eğer Ehl-i beyt mensupları günahsız olsalardı temizlenmelerinden bahsetmenin de bir anlamı olmazdı. Buna göre onlar da diğer insanlar gibi ilâhî emirlere uydıkları takdirde Allah nezdinde değer kazanırlar; aksi halde Hz. Nuh'un oğlu, Hz. Lût'un hanımı ve Hz. Muhammed'in amcası örneklerinde olduğu gibi peygamber soyundan olmaları kendilerine bir üstünlük sağlamaz (Buhârî, "Edeb", 14; İbnü'l-Cevzî, VI, 382).

Ehl-i beyt'in kapsamı ve vasıfları konusunda Şiî âlimlerince benimsenen te-lakkiler tutarlı görünmemektedir. Her şeyden önce onların Ehl-i beyt'in kapsamını belirlerken dayandıkları rivayetlerin bir kısmı isnad açısından zayıf görülmüş, bir kısmı da tamamen uydurma (mevzû) kabul edilmiştir (İbn Kesîr, VII, 189; Şevkânî, IV, 279). Şûrâ sûresinin 23. âyetiyle ilgili bir rivayete dayanarak Şiî-ler'in, Hz. Peygamber'in İslâm'a davet ettiği insanlardan bu hizmeti karşılığında sadece Ali, Fâtıma ve çocuklarını sevmelerini istediğini iddia etmeleri bu konudaki çarpıcı örneklerden birini teşkil eder. Zira söz konusu âyet Mekke döneminde nâzil olmuştur ve o tarihte Ali ile Fâtıma henüz evlenmemişlerdir. Isnad açısından sahih görülebilecek bazı rivayetlerin ise âyetlerin açık ifadelerine aykırı şekilde yorumlanması da dikkat çekici örneklerdendir. Şöyle ki: Tirmizî'de yer alan ("Menâkıb", 32) Ümmü Seleme hadisinde Hz. Peygamber'in bu eşine verdiği cevabı (yk. bk.) Şiî âlimleri Ümmü Seleme'nin Ehl-i beyt'e dahil olmadığı şeklinde yorumlamış ve Ahzâb sûresindeki Ehl-i beyt âyetinde (33/33) geçen müzekker zamirlerinin de bu görüşü desteklediğini söylemişlerdir. Aslında tam aksine söz konusu hadis Ümmü Seleme'nin Ehl-i beyt'e dahil olduğunu ifade etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber ona, "Sen zaten kendi yerindedin" demekle bunu kastetmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da Ehl-i beyt âyetinden önce ve sonra gelen âyetler arasındaki konu bütünlüğüdür. Ahzâb sûresinin 28. âyetinden itibaren Hz. Peygamber'in hanımlarına hitap edilmekte, Ehl-i beyt âyetinden sonraki âyette yine onlara emir verilmekte, hatta ardından devam eden birkaç

âyet de Hz. Peygamber'in aile hayatını konu edinmektedir. Ehl-i beyt âyetinin ilk beş cümlesi de apaçık bir üslupla Peygamber hanımlarına hitap etmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in bu âhenkli cümle ve yoğun ifadelerinin içinden birinin hitap yönünü değiştirip farklı sonuçlar çıkarmanın objektif ölçülerle bağdaştırılması mümkün değildir. Hz. Peygamber'in hanımları ile bütün çocuklarının, hatta zürriyetinin Ehl-i beyt'e dahil olduğunu bildiren daha kuvvetli hadisler de mevcuttur (meselâ bk. Buhârî, "Enbiyâ", 10). Gerçi çağdaş Şiî âlimlerinden Hasan el-Mustafavî, bu tür hadislerin Ehl-i beyt'e sadece Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'in dahil olduğunu açıklayan hadislerle karşı uydurulduğunu iddia etmektedir (el-Hakâ'îk, s. 195, 197); ancak aynı şeyi Şiâ'nın sahih kabul ettiği rivayetler için de söylemek mümkündür. Bu durumda, Ebû Hanîfe'nin de belirttiği gibi (el-Âlim ve'l-müte'allim, s. 26), Kur'an'ı esas almak ve ister Şiî ister Sünnî kaynaklarında nakledilmiş olsun, Kur'an'ın açık ifadelerine aykırı hükümler taşıyan rivayetlerin Hz. Peygamber'e ait olmadığını kabul etmek gerekir. Bütün bunların yanı sıra, Şiâ'nın Selmân-ı Fârisî'yi Ehl-i beyt'ten kabul ederken (Mustafavî, el-Hakâ'îk, s. 199) Hz. Peygamber'in hanımları ile Fâtıma dışında kalan çocuklarını, ayrıca Ali'nin Fâtıma'dan doğan Hasan ile Hüseyin dışındaki evlâdını, nihayet Hasan'ın bütün çocuklarını, Hüseyin'in ise biri dışındakileri Ehl-i beyt'in kapsamına dahil etmemesinin dinî ve mantıkî bir izahı yoktur.

Şiî âlimlerinin, Ehl-i beyt kapsamına dahil ettikleri kimselerin her türlü günahattan korunmuş olduklarını iddia etmeleri de ilmî dayanaktan yoksundur. Delil olarak gösterdikleri "tathîr" âyetinden (el-Ahzâb 33/33) ilmî ölçüler çerçevesinde böyle bir hüküm çıkarmak mümkün görünmemektedir. Peygamberlerin bile ilâhî uyarılara muhatap olacak şekilde bazı hatalar işledikleri (bk. İSMET; ZELLE) ve gaybı bilmedikleri (el-En'âm 6/50) dikkate alınca Ehl-i beyt mensuplarının mâsum olmadıklarına ve gaybı bilmediklerine kesinlikle hükmetmek gerekir.

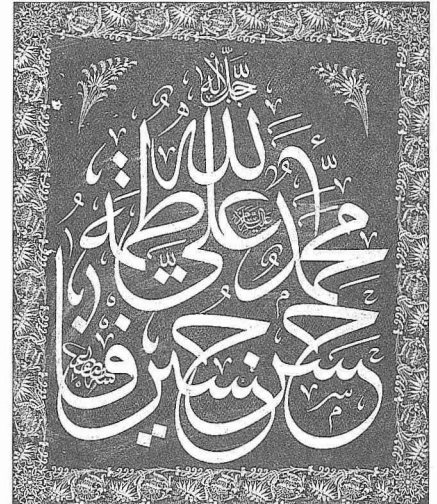
Ehl-i beyt âyetinin kapsamına Hz. Peygamber'den başka sadece on iki imamı alarak onların mâsum olduğunu ispat etmeye gayret eden Şiî âlimlerinin bu tutumları şüphe yok ki hilâfet görüşlerinden kaynaklanmaktadır. İslâmiyet gibi evrensel bir dinin mensuplarını yönetecek kadroları bu tür bir sınırlamaya tâbi tutan anlayışı bu dinin nasları, ay-

rica tarihî realite ve sosyal gerçeklerle bağdaştırmak mümkün değildir.

İslâm tarihinde Hz. Hasan neslinden gelenlere şerif, Hz. Hüseyin soyundan gelenlere seyyid adı verilmiş, kendilerine hürmet ve muhabbet göstermek Hz. Peygamber'i sevmenin bir tezahürü kabul edilmiş, halk arasında tanınmaları için farklı kıyafetlerle dolaşmaları sağlanmıştır. İsimleri, şecereleri ve ahlâkî durumlarını tesbit eden teşkilâtlar kurulmuş, sadaka almaları haram kılındığı için kendilerine beytülmâlden tahsisat bağlanmış, menfaat elde etmek amacıyla Peygamber soyundan geldiklerini iddia eden yalancılar cezalandırılmıştır (bk. ÂL).

Ehl-i beyt'in özellikleri, faziletleri, menkıbeleri ve mâruz kaldıkları üzücü olayları konu edinen müstakil eserler yazılmıştır. Şiâ'nın imam kabul ettiği kişilere ait monografiler dışında Sünnî ve Şiî âlimlerince yazılan birçok eser mevcuttur. Şerif el-Murtazâ'nın el-Âyâtü'l-bâhire fi'l-İtreti't-Şâhîre (İzâhu'l-meknân, I, 5), Makrîzî'nin Fazlû âli'l-beyt (Kahire 1984), İsmâil b. Ali es-Semmân'ın el-Muvâfaqa beyne ehli'l-beyt ve's-Şâhâbe (Keşfü'z-zunûn, II, 1890), İhsan İlâhî Zahîr'in eş-Şiâ ve Ehlü'l-beyt (Lahor 1984), M. Cevâd Muğniyye'nin Ehlü'l-beyt menziletühüm ve mebdâ'ühüm 'inde'l-müslimîn ile (Beyrut 1984) el-İşnâ'aşeriyye ve Ehlü'l-beyt (Beyrut 1989) ve Seyyid Abdurrahman el-Meşhûr'un Şemsü'z-zahîre fî nesebi Ehlü'l-beyt (Cidde 1405/1985) adlı eserleri bunlardan bazılarıdır.

Lafza-i Celâl ile Şiâ'ya göre Ehl-i beyt'e dahil olanların adlarını ihtiva eden cellî-sülûs levha (10 Ktp., İbnülemin, nr. 282)

Ehl-i beyt tabiri, Alevilik ve Bektaşiliğin yanı sıra Mevleviyye, Rifâiyye ve Kâdiriyye gibi Sünnî tarikat çevrelerinde umumiyetle Şîa'nın tasvir ettiği mâna-da anlaşılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 87; *Lisânü'l-Ârab*, "ehl" md.; Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "ehl" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "ehl", "byt" md.leri; Mustafavî, *et-Taḥkîk*, I, 155-157, 339-340; a.m.f., *el-Ḥakâ'ik ft târḥi'l-İslâm*, Kum 1410, s. 27-38, 123, 127, 195-199, 457, 478; *el-Muvaḫḫâḫ*, "Kader", 3; *Müsned*, III, 259; V, 181; Buhârî, "Şavm", 30, "Enbiyâ", 10, "Edeb", 14, "Tefsîr", 33/8, "Fezâ'ilü'l-aşhâb", 27; Müslim, "Fezâ'ilü'l-şâhâbe", 36, 37; İbn Mâce, "Fiten", 34, "Menâsik", 84; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 56; Tirmizî, "Menâsik", 31, 32, "Zekât", 25; Ebû Hanîfe, *el-Âtim ve'l-müte'allim*, Kahire 1949, s. 26; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 224; Taberî, *Câmi'ü'l-beyân* (Bulak), XIII, 23-26; Mâtürîdî, *Te'vilât*, Üskûdar Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 40, II, vr. 584^a; Tabersî, *Mecma'ü'l-beyân ft tefsîri'l-Kur'an*, Beyrut 1406/1986, VII, 560; IX, 43-44; İbnü'l-Cevzî, *Zadü'l-mesir*, VI, 381-382; VII, 384-385; Fahreddin er-Râzî, *Meḫâṫîrü'l-ğayb*, XXV, 209; XXVII, 164-166; Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV, 182-183; İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, *el-Bâbü'l-hâdî aşer*, Tahran 1986, s. 195, 199; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'an*, VI, 407-412; VII, 187-189; İbn Teymiyye, *Minhâcüs-sünne* (nşr. M. Reşâd Sâlim), [Riyad] 1406/1986, VII, 70 vd.; İbn Hacer el-Heytemî, *eş-Şavâ'iku'l-muḫrika*, İstanbul 1406/1986, s. 141 vd.; Zehebî, *el-Müntekâ*, Dimaşk 1954, s. 427 vd.; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1890; Meclisî, *Bihârü'l-enuâr*, Beyrut 1403/1983, XXIII, 104-253; Şevkânî, *Fethü'l-kaḫḫir*, IV, 278-280; Tabâtabâi, *el-Mizân ft tefsîri'l-Kur'an*, Beyrut 1393/1973, XVI, 310-313; XVIII, 43-47; Elmalılı, *Hak Dini*, VI, 3892, 4241; *İzâhu'l-meknûn*, I, 5; Ahmed Emîn, *Fecrü'l-İslâm*, Kahire 1965, s. 276; Seyyid Şerefeddin, *el-Mürâca'ât*, Kahire 1399/1979, s. 14 vd.; a.m.f., *el-Fuṣûlü'l-mühimme*, Necef, ts., s. 203 vd.; W. Montgomery Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri* (trc. Ethem Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s. 47; Muhammedî er-Rişehrî, *Mizânü'l-ḥikme*, Kum 1362-63 ḡş., I, 194, 217, 279; VI, 534; Muhsin Abdünnâzir, *Mes'eletü'l-imâme*, Beyrut 1983, s. 194-204; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â ilâ teşâñifi-Şî'a*, Beyrut 1983, II, 482; XVI, 258; *A'yânü'l-Şî'a*, I, 308-310, 370-371; İhsan İlahî Zahîr, *eş-Şî'a ve Ehlü'l-beyt*, Lahor 1984, s. 16-20; Azî-zullah Utarîdî, *Müsnedü'l-İmâm er-Rizâ*, Meşhed 1406, I, 3-5; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Muḫtaşaru't-Tuḫfeti'l-İşnâ aşeriyye*, İstanbul 1988, s. 149 vd.; M. Cevâd Muğniyye, *el-İşnâ aşeriyye ve Ehlü'l-beyt*, Beyrut 1989, s. 53; Enis Emir, *Fazilet-i Ehl-i Beyt-i Resûlullah*, İstanbul 1991, s. 82 vd.; Abdülâzîz et-Tabâtabâi, "Ehlü'l-beyt fi'l-mektebeti'l-Ârabîyye", *Türâşünâ*, IV/1-4, Kum 1409, s. 10-20; I. Goldziher, "Ehlü'l-beyt", *IA*, IV, 207; a.m.f. v.dğr., "Ahl al-Bayt", *EI*² (İng.), I, 257-258; Dihhudâ, *Luğatnâme*, V, 522-525; *DMT*, II, 605-610; I. K. A. Howard, "Ahl-e Bayt", *EI*, I, 635; Hamid Algar, "Âl-e 'Abâ", a.e., I, 742; Ahmet Özel, "Âl", *DA*, II, 305-306; Süleyman Uludağ, "Âl-i Abâ", a.e., II, 306-307.

MUSTAFA ÖZ

EHL-i BID'AT

(أهل البدعة)

Asr-ı saâdet'ten sonra ortaya çıkmış, şer'î bir delile dayanmayan bazı inanç ve davranışları benimseyen gruplar arasında bir tabir.

Sözlükte "dinle ilgili olarak yeni görüş ve davranışları benimseyenler" anlamına gelen ehl-i bid'at (ehlü'l-bid'a, çoğulu ehlü'l-bida'), terim olarak farklı şekillerde yorumlanmakla birlikte Ahmed b. Hanbel, Ebû'l-Hasan el-Eş'arî, İbn Hazm, Şehristânî ve Süyûtî gibi âlimlerce yapılan tariflerde genellikle ortak nokta "sünnetin terk edilmesi"dir. Buradaki "sünnet", Resûlullah ile ashap topluluğunun İslâm'ın inanç ilkeleri demek olan akaid alanında takip ettikleri yol anlamına gelir. Buna göre ehl-i bid'at, "aklı esas alıp nasları te'vil etmek suretiyle Hz. Peygamber'den sonra sünnete aykırı bazı inanç ve davranışları benimseyenler" şeklinde tarif edilebilir (ayrıca bk. BID'AT).

Kur'an-ı Kerîm'de ehl-i bid'at tabiri geçmemekle birlikte "b-d-'a" kökünden türeyen *bedî'*, *bid'* ve *ibtidâ'* kelimeleri dört âyette yer almıştır. Bu âyetlerin birinde (el-Hadîd 57/27), Allah tarafından farz kılınmadığı halde Hz. İsa'dan sonra hıristiyanlarca ruhbanlığın icat edildiği belirtilerek bir anlamda bunu yapanlar bid'at ehli olarak kabul edilmiştir. Diğer iki âyette *bedî'* kelimesi, Allah'ın gökleri ve yeri örneksiz bir güzellikle yarattığını (el-Bakara 2/117; el-En'âm 6/101), bid'ise Hz. Peygamber'in risâlet ve nübüvveti ilk defa icat eden kişi olmadığını (el-Ahkâf 46/9) belirtmek için kullanılmıştır. Bir rivayete göre İbn Abbas, kıyamet günü bazı kimselerin yüzlerinin kararacağını haber veren âyette (Âl-i İmrân 3/106) kastedilenlerin ehl-i bid'at olduğunu söylemiştir (İbn Teymiyye, *Minhâcüs-sünne*, V, 134). Şâtîbî, müteşâbih âyetleri te'vil edenlerin kalplerinde sapıklık bulunduğunu ifade eden âyetin (Âl-i İmrân 3/7), Şevkânî de Allah'ın âyetlerini alay konusu yapan müşriklerden bahseden âyetin (el-En'âm 6/68) ehl-i bid'ata işaret ettiğini kaydetmişlerdir (el-İ'tişâm, s. 143; *Fethü'l-kaḫḫir*, II, 128). Ancak bu âyetlerin müslümanları değil kâfirleri konu aldığı düşünülürse yukarıdaki görüşlerin indî telakkiler niteliğinde olduğu ortaya çıkar.

Hadis literatüründe bid'at kavramının geniş bir şekilde yer aldığı dikkati

çekmektedir. Konuyla ilgili rivayetlerde sonradan ortaya çıkan her şeyin bid'at, her bid'atın ise sapıklık olduğu belirtilmiş (Ebû Dâvûd, "Sünnet", 6), ayrıca çeşitli gruplara ayrılmak suretiyle dinlerini parçalayanların (bk. el-En'âm 6/159) bid'at sahibi oldukları ve böylelerinin töve ve ibadetlerinin kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir (İbn Ebû Âsım, I, 8, 21-22). Ancak bu rivayetlerin bir kısmı isnad, bir kısmı da metin bakımından zayıf görülmüştür (a.g.e. [nşr. M. Nâsirüddin el-Elbânî], nâşirin dipnotları). Bu konuya dair literatürden anlaşıldığına göre ehl-i bid'at tabiri lafız olarak hadislerde geçmemekte, fakat müteahhir bazı kaynaklarda Hz. Peygamber'e nisbet edilen rivayetlerde bu tabire rastlanmaktadır (meselâ bk. Ebû Mutî' en-Nesefî, s. 55; Malatî, s. 176). Hatta bunların bir kısmında ehl-i bid'ata ilişkin hadislerin mütevâtir olduğu iddialarına bile yer verilmiştir (Ebû Mutî' en-Nesefî, s. 56, 58-59). Ayrıca kaynaklarda ashabin ileri gelenlerinden Muâz b. Cebel, İbn Mes'ûd, İbn Ömer ve İbn Abbas'a, her türlü bid'atla bunları benimseyenlerin tenkidine dair çeşitli rivayetler nisbet edilmiştir. Bu rivayetlere göre ashap yeni zuhur eden olaylar karşısında itikadî problemlere dalıp görüş beyan etmekten sakınmış ve müslümanları bu tür görüşlere itibar etmemeleri için uyarmıştır (Dârimî, "Muḫaddime", 7, 17, 19, 20). Hadisleri derleyen âlimler Kaderiyye, Cehmiyye, Mür-ciye, Râfıza (Şîa) gibi fırkaların kınanmasını konu alan ve Hz. Peygamber'e atfedilen rivayetlerle ehl-i bid'atın kastedildiğini düşünerek bunları "bid'attan sakınmanın lüzumu ve sünnete bağlanmanın gerekliliği" gibi bablarda toplamışlardır (Müslim, "Zekât", bab 47, 48; Tirmizî, "İlim" 16, "Kader" 13; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 7, 14, 18, 20, 26). Kaynaklarda ehl-i bid'at karşılığında bazan "aşhâbü'l-bida", ehl-i ehvâ, mübtedia, ehl-i dalâlet, ehl-i zeyğ" gibi tabirler de kullanılır.

Ehl-i bid'at teriminin ne zaman ortaya çıktığı ve ilk defa kimin tarafından kullanıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte rivayete göre Hasan-ı Basrî Ehl-i sünnet'in yanı sıra ehl-i bid'at tabirini de kullanmıştır (Dârimî, "Muḫaddime", 23). Buna göre söz konusu tabir hicrî I. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkmıştır. Sünnete bağlanıp bid'attan kaçınmanın gereğine işaret eden rivayetlerin hadis mecmualarında bir araya getirilmesinden, ayrıca bazı âyet ve hadislerin bid'at ehline işaret ettiğine dair